

248. Bijbelstudie over DE SAMARITANEN HASHOMRONIM השומרונים

Deel 2: Samaritanen en vreemdelingen

De vorige keer concludeerden wij aan de hand van de Bijbel en historische feiten, dat de aloude Joodse opvatting over de Samaritanen als zijnde een heidens mengvolk onjuist is. In **מלכים ב** Melachim bet [2 Koningen] 17:28-33 lezen we weliswaar, dat de nieuwkomers die door de Assyriërs vanuit Babel, Kuta, Avva, Hamat en Sefarvayim, naar de ontvolkte steden in Samaria waren gedeporteerd, zich tot het geloof in de G'd van Israël bekeerden uit angst om anders door de leeuwen te worden verscheurd, maar dat ze daarnaast evengoed bleven vasthouden aan hun eigen occulte religies en de beelden van de afgoden uit hun land van herkomst in de tempels neerzetten, die de Israëlitische Samaritanen hadden gebouwd, die als straf daarvoor in ballingschap waren weggevoerd. Ook een deel van de achtergebleven Israëlieten hield nog steeds vast aan hun afgoderij, maar van een vermeende vermenging met de heidense volken staat hier niets vermeld.

Koning Hizkia

Gelukkig is een deel van de noordelijke Israëlieten door de jaren heen toch wel trouw gebleven aan de Eeuwige en een ander deel weer teruggekeerd naar hun oorspronkelijke geloof in de G'd van hun voorouders, de G'd van Israël. In **דברי הימים ב** Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:1-5 staat immers geschreven, dat Y'chiz'qiyahu [Jechizkia], de koning van Juda, enkele jaren na de verovering van het Tienstammenrijk Israël door Assyrië en de wegvoering in ballingschap, hetgeen volgens **מלכים ב** Melachim bet [2 Koningen] 18:10-11 in zijn zesde regeringsjaar had plaatsgevonden, alle Israëlieten, die in de noordelijke stamgebieden achtergebleven waren had uitgenodigd, om gezamenlijk met hun zuidelijke volksgenoten het Pesachfeest te vieren in de Jeruzalem: *"Y'chiz'qiyahu [Jechizkia] stuurde boden rond in heel Yis'ra'el [Israël] en Yehuda [Juda] en schreef ook brieven naar Efrayim [Efraim] en M'nashe [Manasse], waarin hij iedereen opriep naar de tempel van de Eeuwige in Yerushalayim [Jeruzalem] te komen om aan de Eeuwige, de G'd van Israël, het pesachoffer op te dragen. De koning had zich, samen met zijn raadsheren en heel de gemeenschap van Jeruzalem, gebogen over de mogelijkheid om Pesach te vieren in de tweede maand. Het was namelijk niet mogelijk geweest Pesach te vieren op de vastgestelde tijd, omdat zich toen niet genoeg priesters geheiligd hadden en het volk niet in Jeruzalem bijeen was. Nadat dit voorstel door de koning en de hele gemeenschap was aangenomen, besloten ze om in heel Israël, van Be'ersheva [Berseba] tot Dan, te laten omroepen dat men naar Yerushalayim [Jeruzalem] moest komen om aan de Eeuwige, de G'd van Israël, het pesachoffer op te dragen. Voor die tijd hadden ze dat namelijk niet gezamenlijk gedaan, hoewel het zo was voorgeschreven!"* (NBV21).

Dit is een zeer belangrijke tekst die we even goed tot ons door moeten laten dringen. Ten eerste stuurde de koning zijn boodschappers niet alleen naar alle steden en dorpen in zijn eigen koninkrijk Juda, maar ook naar heel Israël, waarmee het gebied van het voormalige Tienstammenrijk bedoeld is, dat in het jaar 722 v.g.t. onder de naam Samarina [Samaria] als een nieuwe provincie in het Assyrische Rijk werd geïntegreerd. Alle inwoners van deze provincie werden vanaf dat moment Samaritanen genoemd, zowel de autochtone Israëlieten alsook de allochtone heidense nieuwkomers. Dit is alleszins vergelijkbaar met de inwoners van het Britse mandaatgebied Palestina, die allen als Palestijnen werden aangeduid. Zo was er sprake van Joodse Palestijnen en Arabische Palestijnen. Tegenwoordig wordt deze naam uitsluitend op de Arabische inwoners toegepast, terwijl er na het vertrek van de Britten nooit een staat Palestina was en is. Het misverstand dat hieruit ontstond had voorkomen kunnen

worden als het oostelijke deel bij de eerste splitsing van het mandaatgebied in 1922 de naam Palestina had gekregen en het westelijke deel de naam Israël, met de Jordaan als grens. Dan was er niets aan de hand en dan zou er nu geen sprake zijn van het Palestijns-Israëliisch conflict. Doordat men ervoor koos om Oost-Palestina voortaan Transjordanië te noemen en voor het westelijke deel de naam Palestina te blijven handhaven werd door de Britten in feite de kiem gelegd voor de huidige spanningen. En zo werd er in de loop van de geschiedenis ook onvoldoende onderscheid gemaakt tussen de inheemse Israëlitische Samaritanen en de uit Mesopotamië afkomstige heidense Samaritanen. Ze werden op één hoop gegooid en als gevolg daarvan als een mengvolk beschouwd. Y'chiz'qiyahu [Jechizkia], ook wel bekend als Chiz'qiya [Hizkia], maakte dit onderscheid wel en beschouwde zijn noordelijke volksgenoten niet als Samaritanen, maar als Israëlieten. Daarom staat er in bovenstaande tekst ook niet, dat hij zijn boden ook naar de Assyrische provincie Samaria zond, maar naar geheel Israël. Hij beschouwde de Samaritaanse Israëlieten beslist niet als gemengd volk en schreef zijn brieven derhalve ook letterlijk aan o.a. Ef'rayim [Efraim] en M'nashe [Manasse]. Sterker nog, door het einde van het Koninkrijk Israël beschouwde hij G'ds land weer als één geheel, zoals duidelijk blijkt uit vers 5, waarin nadrukkelijk staat: *"Heel Israël, van Be'ersheva [Berseba] tot Dan!"* In de vertaling van de BasisBijbel komt dit nog sterker tot uitdrukking. Daar staat vers 5 als volgt: *"Daarom werd besloten om heel Israël, vanaf Berseba in het zuiden tot Dan in het noorden, uit te nodigen om voor de Heer, de G'd van Israël, het Paasfeest in Jeruzalem te komen vieren. Want het was al heel lang niet meer gevierd op de manier die in de Wet stond!"* Voor alle duidelijkheid: Be'ersheva [Berseba] is een stad in de Negev-woestijn en was destijds de zuidelijke grens van het koninkrijk Juda, terwijl de oude stad Dan in het uiterste noorden van Israël lag, aan de voet van de berg Cher'mon [Hermon].

We gaan verder vanaf vers 6: *"De boden gingen met de brieven van de koning en zijn raadsheren heel Israël en Juda rond en verspreidden in opdracht van de koning de volgende oproep: Israëlieten, keer terug naar de Eeuwige, de G'd van Av'raham [Abraham], Yitz'chaq [Isaäk] en Yis'ra'el [Israël], dan zal Hij terugkeren naar u die aan de greep van de koning van Assyrië ontkomen bent. Wees niet zoals uw voorouders en uw volksgenoten, die hun plicht tegenover de Eeuwige, de G'd van uw voorouders, verzaakten. Hen heeft Hij, zoals u uit ondervinding weet, tot afschrikwekkend voorbeeld gemaakt. Wees dus niet langer halsstarrig zoals uw voorouders dat waren, maar betuig de Eeuwige trouw en kom naar Zijn heiligdom, dat Hij voor eeuwig heeft geheiligd, om de Eeuwige, uw G'd, te dienen. Dan zal Hij Zijn brandende toorn van u afwenden. Want als u terugkeert tot de Eeuwige, zullen uw verwanten en uw kinderen genadig behandeld worden door degenen die hen hebben weggevoerd, en zullen ze weer naar dit land mogen terugkeren. De Eeuwige, uw G'd, is immers genadig en liefdevol; als u naar Hem terugkeert, zal Hij zich niet van u afwenden!"* (דברי הימים ב Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:6-9, NBV21).

Y'chiz'qiyahu [Jechizkia] herinnerde het overblijfsel van de Israëlieten aan het feit, dat ze het verlies van hun dierbaren en alle ellende die ze moesten ondergaan te danken hadden aan hun afgoderij en riep hen op om de Eeuwige niet langer ontrouw te zijn, maar terug te keren naar de G'd van de aartsvaders en naar Zijn heiligdom in Jeruzalem. Gezien het feit, dat hij hen niet oproept om zich af te keren van het Samaritaanse heiligdom op de berg Gerizim kom ik tot de conclusie, dat dit heiligdom toen nog niet bestond en dat deze berg nog niet het spirituele centrum was van de Israëlitische Samaritanen. De koning voorspelde de Israëlieten, dat hun dierbaren en hun nakomelingen in de ballingschap barmhartigheid zullen vinden en ooit weer naar hun vaderland terug zullen komen als zij bij de Eeuwige, hun G'd, terugkomen, hetgeen later daadwerkelijk is uitgekomen.

Maar helaas gaf niet iedereen gehoor aan deze oproep: *"Met deze boodschap gingen de boden in het gebied van Ef'rayim [Efraïm] en M'nashe [Manasse] van stad tot stad, tot aan Z'vulun [Zebulon] toe, maar ze werden uitgelachen en bespot. Slechts enkelen uit Asher, M'nashe en Z'vulun verootmoedigden zich en kwamen naar Jeruzalem!"* (דברי הימים ב Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:10-11, NBV21). Het Boek: *"Boodschappers trokken van stad naar stad door Efraïm en Manasse, tot Zebulon toe. Maar in de meeste gevallen werden zij uitgelachen en bespot. Toch waren er wel leden van de stammen van Aser, Manasse en Zebulon die tot inkeer kwamen en naar Jeruzalem gingen!"* BasisBijbel: *"Zo gingen de boodschappers ook de steden van de stammen van Efraïm en Manasse langs, tot*

aan het gebied van de stam van Zebulon. Maar ze werden door de bewoners uitgelachen. Maar een aantal mannen uit het gebied van de stammen van Aser, Manasse en Zebulon had echt spijt van hoe ze hadden geleefd. Zij kwamen wel naar Jeruzalem!" Dit laatste klopt niet helemaal, want uit vers 18 blijkt, dat ook velen uit de stammen Ef'rayim [Efraïm] en Yisachar [Issachar] naar Jeruzalem waren gekomen zoals we straks zullen zien, ook al hadden ze zich niet geheiligd omdat ze blijkbaar niet meer op de hoogte waren van de voorschriften.

Dat de boden door de bewoners van de steden in de noordelijke stamgebieden werden uitgelachen en bespot is op zich niet zo verbazingwekkend, want in מלכים ב Melachim bet [2 Koningen] 17:24 hebben we gelezen: *"De koning van Assur liet inwoners van Babel, Kuta, Awwa, Hamat en Sefarwaïm overbrengen naar de steden van Samaria om de plaatsen van de verbannen Israëlieten in te nemen. Zij namen bezit van Samaria en gingen wonen in de steden daar!"* (Groot Nieuws Bijbel). Uit deze tekst blijkt duidelijk, dat de ontvolkte steden in Samaria niet meer bewoond werden door Israëlieten, maar door geïmporteerde heidenen. We moeten namelijk bedenken, dat niet alle Israëlieten in ballingschap werden weggevoerd, maar vooral de notabelen en invloedrijken van de natie, die in de steden woonden. Alleen de arme boeren bleven over, en zo is de situatie ontstaan, dat de steden werden bewoond door de nieuwkomers terwijl de overgebleven Israëlieten op het platteland woonden. Ook dit zie ik als een ijzersterk argument waarom er zeer zeker geen vermenging op grote schaal kan hebben plaatsgevonden. Dus dat de boden des konings vooral in de steden van Ef'rayim en M'nashe door de nieuwe bewoners werden uitgelachen en nagejouwd lijkt mij derhalve niet zo vreemd, en de Israëlieten uit deze stamgebieden die wel gehoor gaven aan de oproep, konden daarom logischerwijze ook geen stedelingen zijn, maar plattelandsbewoners.

In Juda daarentegen had men dit probleem niet, omdat het toen nog een zelfstandig koninkrijk was en zijn steden nog steeds door de Israëlieten van de stammen Juda, Benjamin en Levi bewoond waren: *"In Yehuda [Juda] echter gaf men, door toedoen van G'd, eensgezind gehoor aan de oproep die de koning en de raadsheren op gezag van de Eeuwige hadden doen uitgaan. Een grote menigte verzamelde zich in Jeruzalem om in de tweede maand Chag haMatzot [het Feest van het Ongedesemde brood] te vieren; ze kwamen in groten getale. Eerst verwijderden ze de altaren die in Jeruzalem stonden, ook alle reukofferaltaren, en gooiden die in de bedding van de Qid'ron [Kidron]. Daarna slachtten ze op de veertiende dag van de tweede maand de dieren voor het pesachoffer. Beschaamd hadden de priesters en de Levieten zich geheiligd, zodat zij in de tempel van de Eeuwige brandoffers konden brengen. Ze namen hun vaste plaatsen in, zoals beschreven in de wet van Moshe [Mozes], de g'dsman, en de priesters goten het bloed uit dat de Levieten hun aanreikten. Een groot aantal deelnemers had zich niet voor de heilige plechtigheid gereedgemaakt. Daarom hadden de Levieten tot taak het pesachlam te slachten voor iedereen die niet rein was en het dus niet zelf aan de Eeuwige kon wijden!"* (דברי הימים ב Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:12-17, NBV21).

Bij het lezen van vers 17 kwam bij mij meteen de gedachte, dat dit misschien de drijfveer zou kunnen zijn voor de latere Joodse traditie, de lammeren door de priesters en Levieten te laten slachten in het voorhof van de tempel zoals beschreven in de Evangelieën, terwijl de Tora duidelijk voorschrijft, dat die familiegevijs gedaan moest worden. Uit dit vers blijkt heel duidelijk, dat dit inderdaad nog steeds de bedoeling was, maar dat de Levieten deze taak voor deze ene keer uitsluitend overnamen voor degenen die dat zelf niet konden doen omdat ze niet rein waren, want de juiste voorschriften hieromtrent waren velen niet meer bekend, en met name bij de Israëlieten uit de noordelijke stammen: *"Een groot aantal mensen, uit onder andere Ef'rayim en M'nashe, Yisachar en Z'vulun, had zich dus niet gereinigd maar toch van het pesachoffer gegeten, hoewel dat eigenlijk verboden was. Maar Y'chiz'qiyahu [Jechizkia] had voor hen gebeden met de woorden: Moge de Eeuwige in Zijn goedheid vergeving schenken aan allen die hun hart richten op G'd, de Eeuwige, de G'd van hun voorouders, maar zich niet hebben gehouden aan de reinheidsvoorschriften die in het heiligdom gelden. En de Eeuwige verhoorde Y'chiz'qiyahu [Jechizkia] en vergaf hen. Vol vreugde vierden de in Jeruzalem bijeengekomen Israëlieten zeven dagen lang Chag haMatzot [het Feest van het Ongedesemde brood]. Dag aan dag loofden de Levieten en de priesters de Eeuwige door klankvolle instrumenten voor de Eeuwige te bespelen!"* (דברי הימים ב

Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:18-21, NBV21). Voor het eerst sinds de splitsing van het koninkrijk Israël in 931 v.g.t. werden Pesach en Chag haMatzot na meer dan 210 jaar weer gezamenlijk gevierd door Israëlieten van het zuidelijke Tweestammenrijk alsook het noordelijke Tienstammenrijk onder de leiding van de priesters en de Levieten: *“De hele gemeenschap van Juda vierde feest met de priesters en de Levieten, samen met de hele gemeenschap die uit Israël was gekomen, en met de Israëlieten die als vreemdeling in Juda woonden. Er heerste grote vreugde in Jeruzalem, want sinds de tijd dat Sh'lomo [Salomo], de zoon van David, in Israël regeerde, had iets dergelijks in Jeruzalem niet meer plaatsgevonden. De Levitische priesters zegenden het volk en hun stem werd gehoord, want hun gebed steeg op tot in G'ds heilige woning, de hemel!”* (בְּרֵי הַיָּמִים Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 30:25-27, NBV21). Vers 25 in de Groot Nieuws Bijbel: *“Iedereen was blij, niet alleen de bevolking van Juda met de priesters en de Levieten, maar ook de Israëlieten, die uit het noorden waren gekomen en verder alle vreemdelingen, of ze nu uit het noorden kwamen of in Juda woonden!”*

In vers 25 wordt gesproken over de vreemdelingen die uit het land Israël naar Jeruzalem gekomen waren, waarmee niet alleen de bekeerlingen, maar ook de volksgenoten van de noordelijke stammen bedoeld kunnen zijn, de Israëlitische Samaritanen, die als inwoners van de Assyrische provincie Samaria staatkundig daadwerkelijk vreemdelingen moesten worden genoemd, vergelijkbaar met de Volksduitsers, die in de voormalige Duitse rijksgebieden waren achtergebleven. Met de Israëlieten die als vreemdeling in Juda woonden zijn volgens mij de nakomelingen van de noordelijke Israëlieten bedoeld, die reeds voor de verovering van het Koninkrijk Israël door de Assyriërs naar het zuidelijke Koninkrijk Juda waren gevlucht en zich daarbij hadden aangesloten.

Na de viering van de beide voorjaarsfeesten betoonden de feestvierders uit alle stammen hun trouw aan de G'd van Israël door definitief af te rekenen met de afgoden, die zichzelf of hun volksgenoten voorheen gediend hadden: *“Toen het feest afgelopen was, trokken alle aanwezige Israëlieten naar de steden van Juda. In heel Juda en Benjamin en in heel Efraïm en Manasse verbrijzelden ze de gewijde stenen, hakten ze de Asjerapalen om en haalden ze de offerplaatsen en altaren neer. Pas toen er niet één meer over was gingen de Israëlieten terug naar huis, ieder naar zijn eigen woonplaats en bezittingen!”* (בְּרֵי הַיָּמִים Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 31:1, NBV21). Het Boek: *“Na afloop van het feest begon een grote actie tegen de afgodenverering. Alle mensen die in Jeruzalem de viering hadden bijgewoond, trokken naar de steden van Juda, Benjamin, Efraïm en Manasse en verwoestten daar de afgodsbeelden, de gewijde stenen, de schandelijke tempels en altaren die met de afgodenverering te maken hadden. Alles werd kort en klein geslagen. Daarna keerden de leden van de noordelijke stammen terug naar hun woonplaatsen!”*

Koning Josia

Helaas deden de opvolgers van Y'chiz'qiyahu [Jechizkia], zijn zoon Menashe [Manasse] en daarna zijn kleinzoon Amon, toch weer wat slecht is in G'ds ogen. Zij herstelden de verwoeste offerplaatsen, lieten nieuwe altaren voor hun afgoden bouwen, en richtten nieuwe gewijde palen ter ere van Ashera op. Ze brachten voor de godenbeelden zelfs weer offers en dienden hen. Daaraan kwam pas een einde nadat Amon in zijn eigen paleis vermoord en door zijn zoon opgevolgd werd: *“Yoshiyahu [Josia] was acht jaar oud toen hij koning werd. Eenendertig jaar regeerde hij in Jeruzalem. Hij deed wat goed is in de ogen van de Eeuwige: hij volgde het voorbeeld van zijn voorvader David en week daar op geen enkele manier van af. Vanaf het achtste jaar van zijn regering - hij was toen nog een jongeman - richtte hij zich naar de G'd van zijn voorvader David. En in het twaalfde jaar begon hij Juda en Jeruzalem te ontdoen van de offerplaatsen, de Asjerapalen en de gehouwen en gegoten beelden. Hij zag er persoonlijk op toe dat de altaren voor de Ba'alim [Baäls] omver werden gehaald. Hij haalde ook de wierookaltaren die daarbovenop stonden neer, sloeg de Asjerapalen en de godenbeelden aan stukken en verpulverde ze. Het stof strooide hij uit over de graven van degenen die er offers aan hadden gebracht, en de botten van de priesters verbrandde hij op hun altaren. Zo reinigde hij Yehuda [Juda] en Yerushalayim [Jeruzalem]!”* (בְּרֵי הַיָּמִים Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 34:1-5, NBV21).

Maar daar bleef het niet bij, want hij beperkte zich daarmee niet alleen tot het territorium van zijn eigen koninkrijk, maar liet ook in het gebied van de noordelijke stammen eventuele nieuwe afgodsbeelden en offerplaatsen opsporen: *“In de steden van M’nashe [Manasse] en Efrayim [Efraïm] en van Shim’on [Simeon] tot in Naf’tali [Naftali] liet hij de heiligdommen doorzoeken. In heel Israël haalde hij de altaren en de Asjerapalen omver, sloeg hij de beelden aan stukken en verpulverde ze, en haalde hij de wierookaltaren neer. Daarop keerde hij naar Jeruzalem terug!”* (דברי הימים ב) Div’rei haYamim bet [2 Kronieken] 34:6-7, NBV21). Bijbel in Gewone Taal: *“Josia ging ook naar Israël, naar de steden in de gebieden Manasse, Efraïm, Simeon, en zelfs Naftali. Hij gaf opdracht om daar in de tempels te zoeken naar altaren, heilige palen voor de godin Asjera en afgodsbeelden. Die liet hij allemaal kapotslaan, tot er alleen nog maar stof over was. Ook liet hij in heel Israël de wierookaltaren kapotslaan. Toen ging hij weer terug naar Jeruzalem!”* Het is wel duidelijk dat deze gebieden niet onder zijn jurisdictie vielen omdat zij deel uitmaakten van de Assyrische provincie Samaria, maar evenals zijn overgrootvader Y’chiz’qiyahu [Jechizkia] beschouwde hij Israël en Juda in geestelijk opzicht blijkaar weer als één geheel.

In de diverse bovenstaande citaten worden de stammen Efrayim, M’nashe, Yisachar, Z’vulun, Naf’tali, Shim’on, Dan en Asher genoemd, acht van de tien stammen. In het licht hiervan kunnen wij dus ervan uitgaan dat het grootste deel van degenen die de Assyrische invasies overleefden in hun eigen regio waren gebleven, en dat de huidige Samaritaanse gemeenschap voornamelijk afstamt van de Israëlieten die in de regio Samaria achterbleven. Volgens hun eigen zeggen stammen zij met name af van Efrayim, M’nashe en Levi. Dit wordt door moderne genetische studies bevestigd. Zo is er genetisch bewijs gevonden dat de Samaritanen inderdaad de directe nazaten zijn van een Israëlitische bevolking van vóór de Assyrische invasie, en dat zij een genetisch geïsoleerde bevolkingsgroep zijn gebleven. Dit vloeit voort uit het feit, dat de Samaritanen tot op heden de Bijbelse patrilineaire lijn en endogame huwelijksgewoonten behielden. Dat wil dus zeggen dat zij in tegenstelling tot de orthodoxe Joden, die sinds de vastlegging van de Mish’na rond het jaar 200 n.g.t. alleen de afstamming van een Joodse moeder als basis voor religieuze verbondenheid beschouwen, bleven vasthouden aan de Bijbelse norm, die de afstamming door de vader bepaalt zoals bij Av’raham [Abraham], Yitz’chaq [Izaäk] en Ya’aqov [Jakob] het geval was, en dat zij alleen met vrouwen van de eigen stam trouwden. Juist vanwege de vijandige omgeving praktiseren de Samaritanen strikte endogamie ter bescherming van zichzelf en trouwen al eeuwenlang uitsluitend binnen hun eigen, zeer kleine gemeenschap om hun identiteit te behouden. Ook dit weerlegt de eeuwenoude bewering, dat de Samaritanen een mengvolk zouden zijn.

Dat de Israëlitische Samaritanen in die tijd de tempel in Jeruzalem nog steeds als de heiligste plaats beschouwden blijkt uit het feit, dat de nodige tempelreparaties grotendeels gefinancierd werden met geld van de Israëlieten uit Samaria: *“In het achttiende jaar van zijn regering, die in het teken stond van de reiniging van het land en de tempel, gaf Yoshiyahu [Josia] aan Shafan [Safan], de zoon van Atzal’yahu [Asaljahu], Ma’aseyahu [Maäseja], de stadscommandant, en kanselier Yoach [Joach], de zoon van Yoachaz [Joachaz], de opdracht om de tempel van de Eeuwige, zijn G’d, te herstellen. Zij gingen naar de hogepriester Chil’qiyahu [Chilkia] voor de overdracht van het zilver dat door het volk van M’nashe [Manasse], Efrayim [Efraïm] en de rest van Israël en het volk van Yehuda [Juda] en Bin’yamin [Benjamin] en de inwoners van Jeruzalem ten bate van de tempel was afgedragen en door de Levieten die de ingang bewaken in ontvangst was genomen!”* (דברי הימים ב) Div’rei haYamim bet [2 Kronieken] 34:8-9, NBV21). Bijbel in Gewone Taal: *“Toen Josia achttien jaar koning was, was hij nog steeds bezig om het land en de tempel van de Heer, zijn G’d, rein te maken. Toen gaf hij een opdracht aan Safan, de zoon van Asaljahu, aan Maäseja, de leider van de stad, en aan Joach, de zoon van Joachaz en de secretaris van de koning. Zij moesten de tempel gaan herstellen. Intussen was er heel veel geld naar de tempel gebracht, door mensen uit Manasse, Efraïm en andere delen van Israël. En ook door mensen uit Jeruzalem, Juda en Benjamin. De Levieten die de ingang van de tempel bewaakten, hadden dat geld verzameld. Safan, Maäseja en Joach brachten het geld naar hogepriester Chilkia!”*

Het feit, dat van alle noordelijke stammen juist het volk van Efrayim en M’nashe bij zijn naam genoemd wordt als degene die het meeste zilver voor de herstelwerkzaamheden aan

de tempel in Jeruzalem heeft afgedragen laat duidelijk zien, dat er van een eigen heiligdom als plaats van aanbidding op de berg Gerizim toen nog geen sprake was.

Verwoesting van de tempel en wegvoering in ballingschap

Helaas ging het na het overlijden van de g'dvrezende koning Yoshiyahu [Josia] toch weer mis en vielen zijn opvolgers en met hen ook velen uit het volk terug in de afgoderij, waardoor het geduld van de Eeuwige opraakte en ook het zuidelijke koninkrijk Juda in het jaar 586 v.g.t. het lot van het noordelijke koninkrijk Israël moest delen: *“De Eeuwige, de G'd van hun voorouders, waarschuwde hen bij monde van Zijn boden, die Hij telkens opnieuw naar hen toe zond omdat Hij Zijn volk en woning voor de ondergang wilde behoeden. Maar zij lachten G'ds boden uit, minachtten Zijn woorden en dreven de spot met Zijn profeten, totdat de toorn van de Eeuwige tegen Zijn volk zo hoog oplaaide dat niets hen meer kon helpen. Toen stuurde Hij de koning van de Chaldeeën op hen af, die hun uitgelezen mannen ombracht in hun heilige tempel. Niemand werd gespaard; jonge mannen en vrouwen, oude mensen en ook hoogbejaarden werden aan de koning uitgeleverd. En alle voorwerpen uit de tempel van G'd, de grote zowel als de kleine, liet hij naar Babel overbrengen, evenals de schatten uit de tempel en de kostbaarheden van de koning en zijn raadsheren. Ze staken de tempel van G'd in brand en haalden de stadsmuur van Jeruzalem neer. Ook alle paleizen werden in de as gelegd en alles van waarde werd vernietigd. De mensen die aan het zwaard ontkomen waren, werden als ballingen naar Babylonië meegevoerd, waar ze de koning en zijn nakomelingen als slaven dienden totdat het rijk in handen viel van Perzië!”* (דברי הימים ב) Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 36:15-20, NBV21).

Het tweede boek der Koningen alsook de profeet Jeremia vullen dit verslag nog aan met enkele zeer belangrijke details: *“Op de zevende dag van de vijfde maand (volgens ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 52:12 was dit de tiende dag), in het negentiende regeringsjaar van koning Nebukadnessar van Babylonië, trok diens dienaar Nebuzaradan, de commandant van zijn lijfwacht, Jeruzalem binnen. Hij stak de tempel van de Eeuwige in brand, en ook het koninklijk paleis en alle andere huizen van Jeruzalem; alle huizen van de welgestelden gingen in vlammen op. Het Chaldeese leger, dat onder zijn bevel stond, haalde de muren van Jeruzalem neer. De mensen die nog in de stad waren overgebleven, werden door commandant Nebuzaradan als ballingen weggevoerd, evenals degenen die naar de koning van Babylonië waren overgelopen, kortom iedereen die nog over was (Jeremia noemt in 52:16 ook specifiek de handwerkslieden). Slechts de allerarmsten liet hij achter om voor de wijngaarden en akkers te zorgen!”* (מלכים ב) Melachim bet [2 Koningen] 25:8-12, NBV21).

Gezien het feit, dat de allerarmsten in vroegere tijden beslist geen minderheid waren, zal het aantal achterblijvers dus aanmerkelijk groter geweest zijn dan over het algemeen wordt aangenomen. Dit ontleem ik ook uit de verzen 21b en 22 van het zelfde hoofdstuk: *“Zo werd Juda uit zijn land weggevoerd in ballingschap. Over het deel van het volk dat van koning Nebukadnessar van Babylonië in Juda mocht blijven, stelde hij G'dal'yahu [Gedalia], de zoon van Achiqam [Achikam], de zoon van Shafan [Safan], als gouverneur aan!”* Voor een hand vol mensen zou dat echt niet nodig zijn geweest en dus moest hun aantal nog wel aanzienlijk zijn. Bovendien wordt er met betrekking tot de ontvolkte steden in Juda nergens over een herbevolking door vreemdelingen van buitenaf gesproken, hetgeen bij de steden in Samaria dus wel het geval was. Jeruzalem en de overige steden werden niet herbouwd en bleven ruim 70 jaar in puin liggen tot de terugkomst van de eerste ballingen. Ook werden Juda en Samaria door de Babyloniërs niet tot één bestuurlijke eenheid samengevoegd, maar bleven afzonderlijke provincies.

Samaria en Juda als Perzische provincies

In het najaar van 539 v.g.t. versloeg het Perzische leger de Babylonische troepen bij de stad Opis. Dit betekende het definitieve einde van het Nieuw-Babylonische Rijk, dat dus ophield te bestaan en werd ingelijfd bij het Perzische Achaemenidische Rijk. Koning Cyrus de Grote, in het Perzisch bekend onder de naam Kūrosh en het Hebreeuws כורש Koresh, hield op 29 oktober een vreedzame intocht in de hoofdstad Babylon, die zich strijdloos had overgegeven.

Cyrus, die buitengewoon verdraagzaam was en de lokale cultuur en religie van alle volken in zijn rijk respecteerde, vaardigde een tolerante proclamatie uit, in het Akkadisch spijkerschrift vastgelegd op de Cyrus-cilinder, waarin hij de vrijheid van godsdienst garandeerde, de terugkeer van gedeporteerde volken naar hun eigen woonplaatsen en het herstellen van hun religieuze centra toestond. Hoewel de tekst op deze 23 centimeter lange kleicilinder de Joden en de stad Jeruzalem niet direct bij hun naam noemt, maar in algemene termen over de volkeren in en buiten Mesopotamië en over het herbouwen van hun lokale heiligdommen spreekt, wordt hij wel als belangrijk bewijs gezien voor zijn tolerant beleid, dat ook de Joodse ballingen ten goede kwam omdat het naadloos aansluit bij de desbetreffende verhalen in de Hebreeuwse Bijbel.

Het is tevens een bewijs voor de betrouwbaarheid van G'ds Woord, omdat de verwoesting van Jeruzalem, de Babylonische ballingschap alsook de terugkeer van de ballingen en de herbouw van de tempel reeds vele jaren eerder door Yir'm'yahu haNavi [de profeet Jeremia] werd voorspeld: *“Heel dit land valt in puin en wordt een woestenij, en ook de omringende volken zullen de koning van Babylonië dienen, zeventig jaar lang. Maar als die zeventig jaar voorbij zijn, zal Ik de koning van Babylonië en zijn volk voor hun misdaden straffen, spreekt de Eeuwige!”* (ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 25:11-12) en: *“Dit zegt de Eeuwige: Als er in Babel zeventig jaar voorbij zijn, zal Ik naar jullie omzien. Dan zal Ik Mijn belofte gestand doen door jullie naar Jeruzalem te doen terugkeren. [...] Jullie zullen Mij aanroepen en weer tot Mij gaan bidden, en Ik zal naar jullie luisteren. [...] Ik zal jullie samenbrengen uit alle volken en plaatsen waarheen Ik je verdreven heb, spreekt de Eeuwige, en je laten terugkeren naar Jeruzalem, waaruit Ik je heb laten wegvoeren!”* (ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 29:10, 12 en 14, NBV21).

In de laatste verzen van het tweede boek van de Kronieken, waarin de verwoesting van Jeruzalem en de tempel staat beschreven, wordt uitdrukkelijk naar deze profetie verwezen: *“De mensen die aan het zwaard ontkomen waren, werden als ballingen naar Babylonië meegevoerd, waar ze de koning en zijn nakomelingen als slaven dienden totdat het rijk in handen viel van Perzië. Zo ging in vervulling wat de Eeuwige bij monde van Yir'm'yahu [Jeremia] had voorspeld. Zeventig jaar bleef het land braak liggen en had rust, totdat alle niet in acht genomen shabatsjaren vergoed waren. In het eerste regeringsjaar van Cyrus [Koresh], de koning van Perzië, liet de Eeuwige in vervulling gaan wat Hij bij monde van Yir'm'yahu [Jeremia] had voorspeld. Hij zette de koning ertoe aan om in zijn hele koninkrijk mondeling en ook schriftelijk het volgende besluit bekend te laten maken: Dit zegt Cyrus [Koresh], de koning van Perzië: alle koninkrijken van de aarde heeft de Eeuwige, de G'd van de hemel, mij gegeven. Hij heeft mij opgedragen om voor Hem een tempel te bouwen in Jeruzalem, een stad in Juda. Laten al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren, zich verzekerd weten van de hulp van de Eeuwige, hun G'd, en daarheen gaan.”* (דברי הימים ב Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 36:20-23, NBV21).

Terugkeer uit de ballingschap

De laatste twee verzen van het tweede boek der Kronieken vormen de eerste drie verzen van het boek Ezra. Alleen het laatste gedeelte wijkt daar door een aanvulling een beetje van af: *“Laten al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren, zich met de hulp van hun G'd naar Jeruzalem in Juda begeven om er de tempel van de Eeuwige weer op te bouwen, de G'd van Israël, de G'd die in Jeruzalem woont.”* (עזרא Ez'ra [Ezra] 1:1-3, NBV21). Met dit decreet van koning Cyrus II kwam er voor de Israëlieten een einde aan hun gedwongen verblijf in Babylonië. Niet alleen voor de ballingen uit het voormalige koninkrijk Juda, maar ook voor de ballingen uit het tienstammenrijk Israël, die reeds 136 jaar eerder door de Assyriërs in ballingschap werden weggevoerd, want Cyrus riep niet alleen de Joden, maar alle Israëlieten in zijn hele rijk op, zich naar Jeruzalem te begeven en de tempel van de Eeuwige te herbouwen: *“Al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren”* ofwel in de Groot Nieuws Bijbel: *“Laat een ieder van u, waar dan ook, die tot het volk van deze G'd behoort, met G'ds hulp daarheen terugkeren!”* Dat wil dus zeggen, van welke stam dan ook. Hij gaf ze zelfs alle zilveren en gouden voorwerpen uit G'ds tempel mee, die Nebukadnessar destijds uit Jeruzalem had meegenomen. Het Perzische Rijk was zo immens groot, tot India aan toe, dat de Israëlieten niet allemaal tegelijk vanuit één verzamelpunt konden terugkeren. Dat was

logistiek natuurlijk onmogelijk, en daarom vond de terugkeer in drie hoofdfasen plaats: de eerste in 538 v.g.t. onder Z'rubavel [Zerubbabel]. Deze groep begon alvast met de herbouw van het altaar op de 1e dag van de maand Tish'ri om de najaarsfeesten te kunnen vieren en de vereiste brandoffers voor de Eeuwige te kunnen opdragen (Ezra 3:1-6). In de maand Iyar van het jaar 537 v.g.t. legden ze de fundamenteën van de tempel en begonnen met de herbouw (Ezra 3:8-13). De tweede fase van de terugkeer vond plaats op de 1^e dag van de maand Nisan in 458 v.g.t., geleid door de priester en Schriftgeleerde Ez'ra [Ezra] in het 7^e regeringsjaar van de Perzische koning Artaxerxes, die in het Hebreeuws ארתחשטתא Artach'shasta genoemd wordt (Ezra 7:9). De derde fase onder Nechem'ya [Nehemia] was in 445 v.g.t., het twintigste jaar van Artaxerxes, die hem tot gouverneur van de provincie Juda benoemde (Nehemia 2:1-10). Hij leidde de herbouw van de stadsmuur.

De Samaritaanse vijanden van Israël

Uit het vierde hoofdstuk van het boek Ezra blijkt tevens, dat niet alleen door koning Sargon II ballingen uit andere delen van het Assyrische Rijk naar Samaria werden overgebracht om hen daar in de ontvolkte steden te vestigen, maar ook door de latere koningen Essarhaddon en Assurbanipal. Van een grootschalige vermenging met de Israëliische bevolking waaruit de Samaritanen zouden zijn ontstaan ontbreekt echter elk bewijs. Natuurlijk werden vanaf de verovering van het voormalige koninkrijk Israël alle inwoners van de nieuwe Assyrische provincie Samaria Samaritanen genoemd, maar zoals niet alle inwoners van Nederland etnische Nederlanders zijn, zo waren destijds ook niet alle inwoners van Samaria etnische Samaritanen. Dat zien wij heel duidelijk in vers 29 van 2 Koningen 17, waarin de lokale Israëlieten nadrukkelijk Samaritanen worden genoemd in tegenstelling tot de vreemdelingen, die in de verzen 30 en 31 bij hun eigen naam genoemd worden (Babyloniërs, Kutheërs, Hamathieten, Awwieten en Sefarwieten) en dus vanuit Bijbels perspectief gezien niet tot de Samaritanen gerekend werden, wat ze staatkundig dus wel waren.

De hieruit ontstane verwarring heeft ertoe geleid, dat de Samaritanen in talrijke Joodse en christelijke commentaren op de boeken Ezra en Nehemia als verbitterde vijanden van Israël worden afgeschilderd. Men baseert zich daarvoor met name op dit Schriftgedeelte: *“De tegenstanders van Yehuda [Juda] en Bin'yamin [Benjamin] hoorden dat de teruggekeerde ballingen een heiligdom voor de Eeuwige, de G'd van Israël, aan het bouwen waren. Zij gingen naar Z'rubavel [Zerubbabel] en de familiehoofden, en zeiden: Wij willen meehelpen met de bouw, want ook wij vereren uw G'd, wij offeren al aan Hem sinds de tijd dat Esarhaddon, de koning van Assyrië, ons hierheen heeft gebracht. Z'rubavel [Zerubbabel] en Yeshua [Jesua] en de andere familiehoofden van Israël antwoordden hun: Wij mogen niet samen met u een tempel bouwen voor onze G'd. Wij alleen zullen die bouwen voor de Eeuwige, de G'd van Israël, want alleen aan ons heeft Koresh [Cyrus], de koning van Perzië, deze opdracht verstrekt!”* (אזרא Ez'ra [Ezra] 4:1-3, NBV21).

Joodse commentatoren wijzen erop, dat er een ernstig conflict tussen de Samaritanen en de Joden was ontstaan omdat de Joodse leiders het aanbod van de Samaritanen om te helpen bij de herbouw van de tempel hadden afgewezen. De Samaritanen worden volgens deze commentatoren in het eerste vers beschreven als de vijanden van Juda en Benjamin en de uitdrukking צרי יהודה tzarei Yehuda [de vijanden van Juda], doet hen denken aan dezelfde term die in אסתר Ester 3:10, 8:1 en 9:10 gebruikt wordt om de g'ddeloze Haman te beschrijven: צרר יהודים tzorer haYehudim [de vijand van de Joden]. Haman belichaamt de haat tegen het Joodse volk en het gebruik van dezelfde term in Ezra 4:1 geeft volgens de Joodse commentatoren aan dat dezelfde soort diepgewortelde haat tegen de Joden ook de Samaritanen zou kenmerken. Ze begonnen de Joden volgens hen niet te haten omdat ze door hen werden uitgesloten van de herbouw van de tempel, want ze waren daarvoor al hun vijanden. Zo zou Rashi's commentaar op het Talmud-traktaat ערכין Arachin 5b het idee weerspiegelen, dat het aanbod van de Samaritanen aan de terugkerende ballingen in feite bedoeld was om de herbouw van de tempel op de een of andere manier te saboteren. Zoals Rashi daar uitlegt, zou dit een list geweest zijn om de bouwwerkzaamheden te vertragen totdat zij de Perzische koning ervan konden overtuigen de herbouw te verbieden. Het feit,

dat de vijanden van Juda in de Joodse commentaren op Ezra 4:1-3 steeds Samaritanen genoemd worden, terwijl deze naam helemaal niet in de Hebreeuwse grondtekst staat en de huidige Samaritanen zelf stellig beweren dat hun voorouders nooit hadden willen meewerken aan de bouw van de Tempel in Jeruzalem, was helaas medebepalend voor de negatieve Joodse houding ten opzichte van de Samaritanen in latere tijden. Ik vind het bedroevend, dat de Joodse geleerden daarbij geen onderscheid maakten tussen de Israëlitische Samaritanen en de heidense Samaritanen, terwijl de Bijbel daarin heel duidelijk is.

Luister even goed wat deze mensen in vers 2 zelf gezegd hebben: *“Wij willen meehelpen met de bouw, want ook wij vereren uw G'd, wij offeren al aan Hem sinds de tijd dat Esarhaddon, de koning van Assyrië, ons hierheen heeft gebracht!”* (NBV21). Bijbel in Gewone Taal: *“Wij willen meehelpen met de bouw van de tempel! Want wij vereren dezelfde G'd als jullie. Wij brengen al offers aan Hem sinds Esarhaddon, de koning van Assyrië, ons naar dit land bracht!”* Kan het nog duidelijker? Ze zeiden niet dat ze als mengvolk in dit land waren ontstaan, maar ze kwamen er eerlijk voor uit dat ze door de koning van Assyrië naar dit land gebracht waren! Ook dat ze de G'd van Israël vereerden en offers voor hem brachten was geen leugen, want dat klopte inderdaad zoals we de vorige keer al hebben gelezen: *“Ze vereerden dus wel de Eeuwige, maar dienden ook hun eigen goden zoals ze in hun land van herkomst gewoon waren geweest. [...] De nieuwe bewoners van het land vereerden de Eeuwige, maar dienden ook hun eigen godenbeelden. Hun kinderen en kleinskinders volgden het voorbeeld van hun ouders en leven tot op de dag van vandaag op dezelfde wijze voort!”* (מלכים ב' Melachim bet [2 Koningen] 17:33 en 41, NBV21).

De vijanden van Juda, die een gemengde godsdienst op na hielden, waren dus niet de Israëlitische Samaritanen, maar de heidense migranten in Samaria. Gezien het feit, dat zij de de Samaritaanse steden bevolkten hadden zij vanzelfsprekend hogere maatschappelijke posities dan de Israëlieten, die op het platteland woonden. Zowel de landvoogd van Samaria alsook al zijn ambtenaren en officieren waren derhalve geen etnische Israëlieten. Zij lieten hun haat tegen de Joden de vrije loop en maakten daarbij handig gebruik van hun functie: *“Vanaf de tijd dat koning Cyrus [Kores] over Perzië regeerde tot onder de regering van koning Darius [Dar'yavesh] probeerde de bevolking van het land het moreel van de Judeeërs te ondermijnen en hen bang te maken, om hen af te houden van de bouw. Ze kochten zelfs raadgevers om opdat die de plannen van de Judeeërs zouden verijdelen. In het begin van het bewind van Xerxes [Achash'verosh] werd een schriftelijke aanklacht ingediend tegen de inwoners van Juda en Jeruzalem, en later, tijdens het koningschap van Artaxerxes [Ar'tach'shastā], schreven Bish'lam, Mitredat, Tabe'el en hun ambtgenoten een brief aan de koning. Deze brief was in het Aramees geschreven, en was vertaald. Rechum, het hoofd van de kanselarij, en Shim'shai, de hofschrjver, schreven de volgende brief aan koning Artaxerxes [Ar'tach'shastā] over Jeruzalem: Van Rechum, het hoofd van de kanselarij, en van Shim'shai, de hofschrjver, en van hun overige ambtgenoten: rechters, magistraten, ambtenaren en secretarissen, mannen uit Uruk, Babel en Shushan (dat zijn Elamieten), en van de andere volken die de grote en doorluchtige Assurbanipal [Asnappar] in ballingschap heeft weggevoerd en heeft laten wonen in de steden van Samaria en het overige gebied van de provincie Trans-Eufraat. (Dit is een afschrift van de door hen geschreven brief). Aan koning Artaxerxes [Ar'tach'shastā], van uw dienaren, inwoners van de genoemde provincie. Het zij de koning bekend dat de Judeeërs die bij u zijn weggegaan bij ons in Jeruzalem zijn aangekomen, en dat zij deze opstandige en slechte stad aan het herbouwen zijn: ze herstellen de muren en repareren de fundamenteën. Het zij de koning bekend dat wanneer deze stad herbouwd is en de muren hersteld zijn er niet langer belasting, cijns of tol zal worden afgedragen, wat de belangen van het koninkrijk zeker zal schaden. Welnu, omdat wij ons gebonden weten aan het paleis, en omdat het ons niet past lijdzaam toe te zien hoe de koning in zijn eer wordt aangetast, stellen wij u hiervan op de hoogte, zodat onderzoek kan worden gedaan in de boeken met de gedenkwaardige gebeurtenissen van uw voorgangers. Als u daarin leest, zult u ontdekken dat deze stad een opstandige en vanouds oproerige stad is, waar de belangen van koningen en provincies worden geschaad. Daarom ook werd deze stad verwoest. Wij wijzen de koning erop dat wanneer deze stad zal zijn herbouwd en de muren zullen zijn hersteld, u de macht over de provincie Trans-Eufraat kwijt zult raken. De koning stuurde het volgende antwoord: Aan Rechum, het hoofd van de kanselarij, en aan*

Shim'shai, de hofschrijver, en aan hun overige ambtgenoten die wonen in Samaria en de rest van de provincie Trans-Eufraat: wij wensen u vrede! Het schrijven dat u ons heeft doen toekomen, is mij woordelijk voorgelezen. Ik heb bevel gegeven de zaak te onderzoeken, en het is aan het licht gekomen dat deze stad zich van oudsher tegen haar koningen verzet heeft en dat ze een bron is van opstand en oproer. Er blijken in Jeruzalem zelfs sterke koningen geweest te zijn die hun macht hebben doen gelden in de hele provincie Trans-Eufraat, en aan wie belasting, cijns en tol werd betaald. Geef daarom de mannen bevel het werk te staken, want deze stad mag niet worden herbouwd totdat ik daartoe opdracht geef. Hoed u in dezen voor nalatigheid, opdat het koninkrijk geen grote schade zal lijden. Toen het afschrift van het schrijven van koning Artaxerxes [Ar'tach'shasta] was voorgelezen aan Rechum, de hofschrijver Shim'shai en hun ambtgenoten, gingen zij zo snel mogelijk naar de Judeeërs in Jeruzalem, en met geweld dwongen zij hen de werkzaamheden te staken. Het werk aan de tempel van G'd in Jeruzalem werd stilgelegd, en daarin kwam geen verandering tot het tweede regeringsjaar van koning Darius [Dar'yavesh] van Perzië!" (אזרא Ez'ra [Ezra] 4:4-24, NBV21).

Deze actie van Rechum, de gouverneur van Samaria en zijn secretaris en hofschrijver Shim'shai had inderdaad succes, want de Joden moesten op bevel van de koning stoppen met de herbouw van de tempel en de stad, waardoor het werk tijdelijk stil kwam te liggen. Maar de Eeuwige heeft altijd het laatste woord, zoals we de volgende keer zullen zien. Ik wil dit tweede deel van deze studiereeks daarom afsluiten met de wijze woorden van Sh'lomo [Salomo]: *"Een mens maakt allerlei plannen, wat wordt uitgevoerd, is het plan van de Eeuwige!"* (משלי Mish'lei [Spreuken] 19:21, NBV21), of, zoals het bekende Nederlandse spreekwoord zegt: *"De mens wikt, G'd beschikt!"* Amen!

Werner Stauder